

Rola małych miast i obszarów wiejskich w rozwoju obszaru metropolitalnego

Zespół autorski: Jerzy Bański, Konrad Czapiewski

Diagnoza

- Małe miasta i obszary wiejskie położone w bezpośrednim sąsiedztwie Trójmiasta stanowią integralną część obszaru zurbanizowanego o silnych powiązaniach funkcjonalnych z centrum. Natomiast obszary położone z dala od aglomeracji należą do tradycyjnych obszarów wiejskich, w których nadal wiodącą rolę odgrywa sektor rolnictwa miejscami z udziałem turystyki i rekreacji.
- Zaznacza się wyraźna koncentracja miast w bezpośredniej strefie nadmorskiej oraz w dolinie Wisły.
- Obszary wiejskie GOM cechują jedne z bardziej korzystnych uwarunkowań demograficznych. Saldo przyrostu naturalnego cały czas pozostaje jednym z najwyższych w kraju, co powoduje, iż przeciętny wiek mieszkańców jest znacznie niższy niż średnio w kraju.
- Najważniejsze uwarunkowania w rozwoju obszarów wiejskich i małych miast Obszaru Metropolitalnego dotyczą: dojazdów do pracy i rozwoju przedsiębiorczości, w tym przede wszystkim usług turystycznych.
- Wzrasta oferta podażowa na rynku pracy na obszarze rdzeniowym GOM, co z kolei będzie generowało zwiększenie dojazdów do pracy z obszaru uzupełniającego.
- Wzrasta zainteresowania wypoczynkiem nad morzem i w innych atrakcyjnych turystycznie obszarach GOM. Wzrasta znaczenie turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki oraz rekreacji sobotnio-niedzielnej.
- W ostatnich kilkunastu latach można obserwować wzrost potencjału ludnościowego w sąsiedztwie Trójmiasta i wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych oraz ubytek lub stabilizację liczby mieszkańców w miastach GOM. W wyniku procesu suburbanizacji oraz naturalnych procesów demograficznych wzrasta ogólna liczba mieszkańców wsi.
- Rozwojowi demograficznemu obszarów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Trójmiasta towarzyszy dynamiczny rozwój osadnictwa związany z budownictwem jednorodzinny.
- Sektor rolny na obszarze GOM posiada raczej korzystną strukturę wielkości gospodarstw rolnych, relatywnie wysoką produktywność ziemi i pracy oraz dobre warunki agroekologiczne. Stwarza to dogodne możliwości dla rozwoju rolnictwa wysokotowarowego.
- Na Żuławach (produkcja roślinna) i w powiecie kartuskim (fermy drobiu) występują obszary intensywnego rolnictwa, które stanowią strategiczne strefy żywicielskie GOM.

Zróźnicowanie funkcjonalne i systemu osadnictwa na obszarze metropolitalnym

- W strukturze funkcjonalnej obszarów położonych poza miastami centralnymi można wyróżnić kilka podstawowych typów. W bezpośrednim sąsiedztwie Trójmiasta położone są obszary urbanizowane, które charakteryzuje przede wszystkim rozwój funkcji mieszkaniowych i usługowych. Strefa taka ciągnie się na północy od Wejherowa po Pruszcz Gdański na południu. Jej zasięg w znacznym stopniu określa dostępność komunikacyjna; strefa rozszerza się bowiem wzdłuż głównych ciągów

komunikacyjnych. Największy obszar obejmuje wielofunkcyjna strefa przejściowa, którą charakteryzuje bardzo zróżnicowana struktura funkcjonalna – od mieszkaniowej, przez turystyczną, po funkcje rolniczą. Peryferyjne fragmenty GOM reprezentują obszary o funkcjach rolniczych, turystycznych lub mieszanych.

- Ogólnie w strukturze systemu osadniczego obszaru metropolitalnego można wyróżnić trzy strefy. Pierwszą z nich jest silnie zurbanizowana strefa nadmorska z miastami centralnymi (Gdańsk, Gdynia, Sopot) i ośrodkami uzupełniającymi (Wejherowo, Reda, Rumia, Pruszcz Gdański), które razem należą do dużego kompleksu urbanistycznego. Drugą strefę tworzą miasta położone w sąsiedztwie tego kompleksu o zróżnicowanych funkcjach gospodarczych (Tczew, Malbork, Nowy Dwór Gdański, Nowy Staw, Żukowo, Kartuzy, Puck, Władysławowo) oraz gęsta sieć wsi. Osady wiejskie położone w pobliżu strefy zurbanizowanej są na ogół duże, co jest efektem dynamicznego napływu migracyjnego w ostatnich kilkunastu latach. Do trzeciej strefy należą miasta zlokalizowane peryferyjnie, na ogół nieduże i z utrudnioną dostępnością komunikacyjną (Krynica Morska, Hel, Jastarnia, Łeba, Lębork, Pelplin, Gniew) oraz rzadziej rozmieszczone osady wiejskie w północnej i zachodniej części obszaru metropolitalnego, o zróżnicowanej wielkości.

Silne strony

- Korzystna w stosunku do innych regionów struktura demograficzna
- Atrakcyjne położenie geograficzne (morze i pojezierze) i wysoka jakość środowiska przyrodniczego
- Zwartość obszarów funkcjonalnych
- Wysoki poziom przedsiębiorczości i aktywności społecznej
- Dobre uwarunkowania produkcji rolnej na Żuławach
- Duża różnorodność oferowanych usług publicznych
- Dynamiczny rozwój turystyki i rekreacji
- Dziedzictwo kulturowe regionu

Słabe strony

- Peryferyjne położenie wobec innych ośrodków centralnych w kraju (Warszawa, Poznań, Wrocław, Kraków)
- Nierównomierny system osadnictwa:
- Koncentracja dużych miast w strefie nadmorskiej i brak większych ośrodków na pozostałym obszarze GOM (system monocentryczny)
- Ograniczone kierunki rozwoju budownictwa mieszkaniowego w sąsiedztwie Trójmiasta
- Utrudniona dostępność komunikacyjna z obszarów peryferyjnych GOM i słabe skomunikowanie wewnętrzne w regionie

Szanse

- Wysoki poziom kooperacji pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego

- Dobre wyposażenie techniczne gospodarstw (wysoki poziom modernizacji)
- Możliwości rozwoju turystyki o charakterze ponadregionalnym
- Duży potencjał wyspecjalizowanej produkcji roślinnej i zwierzęcej

Zagrożenia

- Niewydolność transportowa niektórych szlaków – np. w sezonie letnim w części nadmorskiej
- Ryzyko fragmentacji i degradacji naturalnych siedlisk związane z rozwojem budownictwa mieszkaniowego
- Ryzyko powodzi w dolinie Wisły
- Nadmierna koncentracja ludności w strefie trójmiejskiej powodująca niewydolność „systemu”
- Wzrost dysproporcji kapitału społecznego pomiędzy obszarem centralnym i uzupełniającym

Podstawowe wyzwania dla rozwoju obszaru metropolitalnego

- Scenariusz rozwoju obszarów wiejskich GOM wymaga dywersyfikacji strategii w zależności od struktury funkcjonalnej.
- Na terenach o korzystnych warunkach glebowych będzie rozwijała się funkcja rolnicza z tendencją do wzrostu poziomu towarowości i specjalizacji produkcji. Kluczowe będą tam interwencje Wspólnej Polityki Rolnej wspierające zdekapitalizowany majątek gospodarstw rolnych oraz organizację producentów i system przetwórstwa żywności. Należy dążyć do wzmacniania wielofunkcyjności rolnictwa poprzez rozwój sektorów usług i produkcji żywności i energii odnawialnej. Ważnym wyzwaniem jest także ochrona terenów o najkorzystniejszych warunkach agroekologicznych przed „ekspansją” innych funkcji ekonomicznych i zapobieganie ewentualnym konfliktom w gospodarce przestrzeni.
- Obszar Kaszub i pasa nadmorskiego charakteryzuje się wysokim potencjałem endogennym turystyki. Obszary wiejskie cechują się malejącą rolą rolnictwa (z wyjątkiem obszarów produkcji drobiu), ale za to wzrostem przedsiębiorczości indywidualnej. Interwencje skierowane na ten obszar funkcjonalno-przestrzenny powinny koncentrować się na zachowaniu wiejskiego charakteru obszarów poprzez rozwój rolnictwa ekologicznego i rozwijanie produktów regionalnych. Turystyce nadmorskiej powinny towarzyszyć działania wspierające „pomorską” regionalizację usług turystycznych. Rekomenduje się przyjęcie strategii polegającej na koncentracji polityki rozwoju obszarów wiejskich wokół wiodących sektorów (rolniczego, rezydencjalnego, turystycznego) oraz wykorzystania potencjału endogennej renty położenia gmin.

Rekomendacje dla dalszych prac analitycznych

- Sformułowanie silnej rekomendacji w zakresie potrzeby zbadania sytuacji społeczno-gospodarczej miast średniej wielkości (w większości przypadków miast powiatowych).